

Kleine keverorchis

Neottia cordata

Kleine keverorchis *Neottia cordata* (L.) Rich.

Synoniemen: *Listera cordata*

Hoe te herkennen

Kleine keverorchis is een eenvoudig te herkennen soort. Vanwege de geringe grootte is de soort niet te verwarren met overige orchideeënsoorten zoals Grote keverorchis. Hierin schuilt ook direct een probleem. Omdat de planten relatief klein zijn vallen planten niet snel op. Planten worden vaak in clusters van 5-10 exemplaren aangetroffen.

Blad Kleine keverorchis bezit twee bladen die in omtrek hartvormig tot driehoekig zijn. De bladranden zijn enigszins gegolfd. Aan de bladuiteinden bevinden zich apicale puntjes die omhoog gekruld zijn. De apicale puntjes zijn te herkennen doordat zij lichter van kleur zijn.

Stengel De stengel is relatief dun, teer en bruinrood tot geelgroen gekleurd. Vanaf de bladaanzet is de stengel dicht en afstaand behaard. Deze beharing neemt af halverwege de stengel.

Bloemen De bloemen zijn slechts enkele millimeters groot. Kenmerkend voor de soort zijn de wijd uiteenstaande sepalen en petalen. De lip van de bloem tweelobbig en relatief diep ingesneden. In het midden van deze lip is een contrasterende streep zichtbaar die uit een groef bestaat waardoor nectar loopt.

Variatiebreedte

De soort bezit een geringe variatiebreedte. Verschillen uit zich in bloemkleur, en het aantal bladen. De bloemkleur varieert van geel(groen) tot bruinrood. Slechts in uitzonderlijke gevallen komen planten voor met drie bladen. Het derde blad bevindt zich halverwege de stengel (forma *trifoliata*), en lijkt te ontstaan uit een schutblad. Soms bevindt zich bij dit derde blad ook een bloem. Op Terschelling worden regelmatig dergelijke planten aangetroffen.

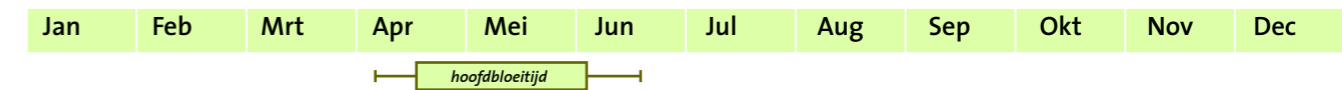

Hoogte

Kleine keverorchis bereikt doorgaans een hoogte van 5-20 cm

Bloeitijd & levenscyclus

Kleine keverorchis is vanaf de eerste week van april bovengronds aan te treffen. De bleke stengel, die zo dun is als een luciferhoutje, baant zich een weg door de strooisellaag die normaliter uit (on)verteerde dennennaaldenhumus bestaat. Aan het uiteinde bevindt zich een een vers groen gekleurde knop. Na enkele dagen ontvouwen zich uit deze knop twee bladen, die opgerold zijn. Bij het openen van de bladen wordt reeds duidelijk of de plant gaat bloeien of slechts vegetatief aanwezig zal zijn het komende jaar. Planten die bloeien tonen bij het ontvouwen van de bladen reeds een bloeiaanzet in de vorm van bloemknoppen. Kort daarna strekken zowel de stengel als de bloemsteeltjes zich. Wanneer de stengel op 'lengte' is openen de bloemen zich nagenoeg allen op hetzelfde moment. De vruchtbeginsels zijn in dit stadium nog overwegend eivormig tot rond. Spoedig nadat de bloemen zich openen treedt bestuiving op. Wie goed kijkt zal op pas geopende bloemen (of foto's ervan) het gele stuifmeel vinden. Nadat bevruchting heeft plaatsgevonden zwelt het vruchtbeginsel op. De vruchtbeginsel nemen nu een geheel ronde vorm aan. Wie goed kijkt ziet op deze vruchtbeginsel ribben. Te herkennen aan het kleurverschil. Normaliter verwelken bij orchideeën de bloemen in de regel direct nadat bevruchting heeft opgetreden. Bij Kleine keverorchis blijven de bloemen echter relatief lang intact. Tot ver in juni kan men daarom planten aantreffen die op het eerste oog in bloei staan, maar wel reeds bevrucht zijn en de ronde vruchtbeginsels bezitten. Afhankelijk van de luchtvochtigheid, knappen de vruchtbeginsels bij de ribben open (soms wanneer de bloemen nog niet verwelkt zijn). Het rijpe zaad wordt door de wind op deze manier verspreid. Toch vind verspreiding slechts plaats over geringe afstand. Na juli zijn het gehele jaar de verdorde bloeistengels met opengebarste vruchtbeginsel te vinden (let op verwarring met *Dennenorthis* mogelijk!).

Biotoop, vegetatietype, standplaats en ecologie

Kleine keverorchis is in Nederland beperkt tot naaldbossen met een spaarzaame ondergroei. Het betreft voornamelijk naaldbossen die in de jaren '20 en '30 zijn aangeplant. Met het aanplanten van stuifduinen op de Waddeneilanden probeerde men het verstuiwen tegen te gaan. Deze naaldbossen vormden na een kwart eeuw een geschikt habitat. Vanaf 1949 werd de soort op meerdere Waddeneilanden ontdekt. Samen met *Dennenorthis* en het Linnaeusklokje is Kleine keverorchis een naaldbosneofiet en kenmerkend voor dit bostype.

Vegetatietype Kleine keverorchis is beperkt tot onverzadigde of spaarzaam begroeide plantengemeenschappen. Het betreft de Derivaatgemeenschap van Zandzegge (*Carex arenaria* - *Calamagrostis epigejos*) en het Kussentjesmos - Dennenbos (*Leucobryo* - *Pinetum*). Het spaarzame karakter van het vegetatieaspect bestaat slechts uit een handjevol vaatplanten. Op de Waddeneilanden bestaat de ondergroei voornamelijk uit een strooisellaag van dennennaalden, klauwtjesmossen, haarmossen en in sommige gevallen Kraaiheide (*Empetrum nigrum*).

Tabel X plantengemeenschappen waarin Kleine keverorchis wordt aangetroffen.

Vegetatietype
41DG01 <i>Carex arenaria</i> - <i>Calamagrostis epigejos</i>
41AA03 <i>Leucobryo</i> - <i>Pinetum</i>

Standplaats Kleine keverorchis wordt aangetroffen op voedselarme, droge tot vochtige en zure tot zwak zure bodems. Doordat de soort in Nederland alleen in Naaldbossen wordt aangetroffen lijkt zij gebonden aan standplaatsen die relatief matig beschaduwde zijn. Dergelijke plekken betreffen vaak lichte en open bossen. Op plekken met veel schaduwwerking is het voorkomen van Kleine keverorchis beperkt tot bosranden en bospaden.

Ecologie Over de ecologie van Kleine keverorchis is weinig bekend. Bekend is dat de soort enkele relatief lang wortelstokken heeft met haarwortels. Deze haarwortels zijn verbonden met mycorrhizaschimmels (*Rhizoctonia sp.*). De wortels zijn in staat om een nieuw groeipunt te vormen wanneer de verbinding met de plant wordt verbroken. Hierdoor is de plant in staat zich vegetatief te vermeerderen. In Noord-Amerika wordt de soort bestoven door kleine vliegjes die gebonden zijn aan schimmels.

Tabel x Ellenberg waarden

Voedselrijkdom	Vocht	Zuurgraad	Licht	Maaien
Voedselarme bodems - matige voedselarme tot voedselarme bodems	Droge tot vochtige bodems	Zure tot zwakzuren bodems	Half schaduw tot half licht	Maaigevoelig

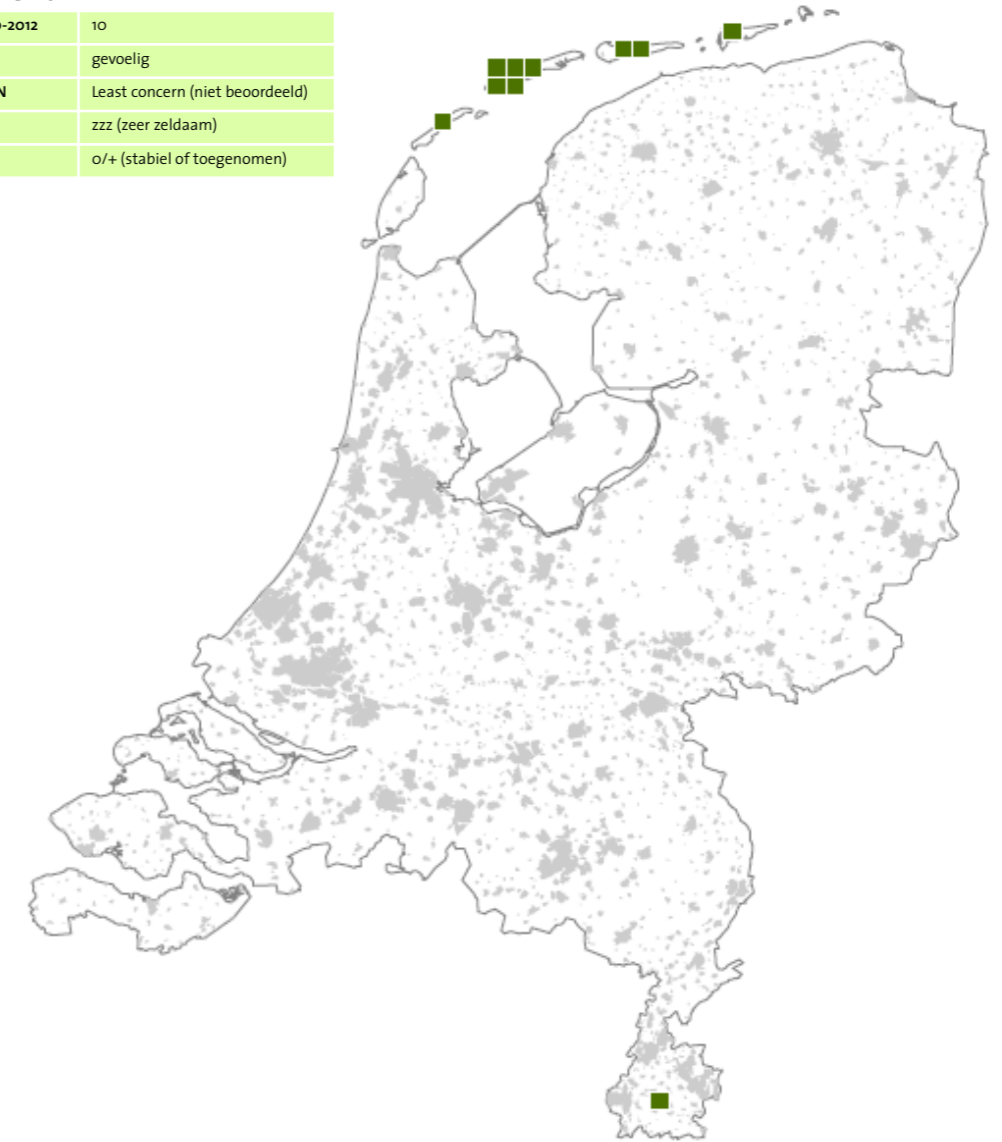

Voorkomen in Nederland

Kleine keverorchis is beperkt tot de Waddeneilanden. De soort komt voor op alle Waddeneilanden met uitzondering van Texel. Recentelijk is de soort ook opgedoken in Zuid-Limburg. Gezien het ontbreken van referentiewaarnemingen en historische gegevens moet getwijfeld worden aan de spontaniteit van deze zuidelijke vindplaats. Vroeger kwam de soort ook voor bij Norg (Drenthe) en en dook zij op bij IJmuiden.

RL status & trend

Aantal uurhokken 2000-2012	10
Rode Lijst 2000 (NL)	gevoelig
Rode Lijst 2011 (EU) IUCN	Least concern (niet beoordeeld)
Zeldzaamheid	zzz (zeer zeldzaam)
Trend	0/+ (stabiel of toegenomen)

Orchideeën

Kleine keverorchis

Kleine keverorchis | **Orchideeën**